

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора, член-кореспондента НАПрН України, заслуженого юриста України Гетьмана Євгена Анатолійовича – на дисертацію Адамової Іммілейли Хаганіївни «Організація адвокатської діяльності в Україні: адміністративно-правові засади», поданої на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право

Актуальність теми дослідження. Інститут адвокатури є не просто однією зі складових правоохоронної системи, а її фундаментальним стовпом, що забезпечує реалізацію одного з найважливіших конституційних прав – права на правничу допомогу. Адвокати, як висококваліфіковані правники, є тими ключовими фахівцями, що стоять на захисті прав, свобод та законних інтересів як окремих громадян, так і юридичних осіб. Їхня роль виходить далеко за межі простого представництва в суді, вона охоплює широкий спектр діяльності, включаючи консультації, складання документів, ведення переговорів та пошук позасудових шляхів вирішення спорів. У своїй діяльності адвокати несуть величезну відповідальність. Вони зобов'язані неухильно дотримуватися високих стандартів професійної етики, яка включає принципи конфіденційності, сумлінності, незалежності, уникнення конфлікту інтересів та вірності клієнту. Це не просто формальні вимоги, а основоположні засади, що гарантують довіру до професії та ефективність правничої допомоги. Крім того, кожен адвокат мусить неухильно виконувати свої обов'язки відповідно до норм чинного законодавства, забезпечуючи верховенство права та справедливість. Будь-яке відхилення від цих стандартів підриває довіру до правосуддя загалом.

Якість роботи адвокатів є найважливішим, якщо не визначальним, критерієм оцінки результативності діяльності всієї адвокатури. Це не лише показник ефективності окремого фахівця, а й індикатор дієвості системи правосуддя.

Виходячи з зазначеного вище, можна стверджувати, що дисертаційне дослідження Адамової Іммілейли Хаганіївни – це новий напрямок наукового

пошуку, обумовлений відсутністю напрацювань учених, присвячених питанням організації адвокатської діяльності в Україні, що і визначило тему наукового дослідження та його спрямованість на обґрунтування теоретичної моделі в частині забезпечення права на захист прав і свобод людини, що є прямим та найбільш об'єктивним показником рівня демократичності суспільства.

Належним необхідно визнати методологічний підхід щодо дослідження. Він свідчить про достатній рівень володіння дисертантом загальними та спеціальними методами наукового пізнання та вмінням використовувати їх для вирішення завдань, поставлених у роботі. Достатній рівень наукових узагальнень базується на системному підході. Були також використані інші методи, характерні для наукових робіт з юридичних наук: логіко-семантичний, аналізу і синтезу, порівняльно-правовий, системний, метод групування, структурно-логічний тощо. Методи і прийоми доречно використані для формулювання авторських дефініцій та висновків, які складають основний понятійний апарат та зміст дослідження, є засадами обґрунтування запропонованих висновків і рекомендацій щодо змін до чинного законодавства.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і новизна.

Наукові положення, рекомендації та висновки дослідження, проведеного Адамовою І.Х., є належним чином обґрунтованими та достовірними, оскільки обумовлені використанням об'єктивних даних щодо особливостей організації адвокатської діяльності в Україні.

Наукова новизна одержаних результатів визначається сучасним поглядом на існуючу систему адміністративно-правового забезпечення функціонування адвокатури в Україні та формулюванні на цій основі пропозицій та рекомендацій щодо вдосконалення практичних аспектів функціонування адвокатури, що дозволяє заповнити існуючі прогалини у вітчизняній науці адміністративного права.

З урахуванням сучасних підходів, наявних у юридичній науці, Адамова І.Х., формулює основні параметри проблеми, яка вирішується у дисертаційній праці,

та концептуальні засади її розв'язання, а також спрямовує одержані результати на підвищення практики правозастосування щодо особливостей організації здійснення адвокатської діяльності в Україні

Загальне позитивне враження від дисертації Адамової І.Х., підкріплюється результатами, які характеризують її наукову новизну.

Зокрема, автором обґрунтовано, що під адвокатською діяльністю як предметом адміністративно-правового дослідження доцільно розуміти регламентовану адміністративно-правовими нормами професійну діяльність адвокатів щодо охорони й захисту прав, свобод та інтересів особи шляхом надання відповідного різновиду правничої допомоги, а також сукупність організаційних заходів, спрямованих на забезпечення такої діяльності по відповідним напрямам (с. 35).

З позитивного боку слід відмітити позицію дисертанта в частині виокремлення ключових етапів становлення адвокатської діяльності у період набуття незалежності нашої держави, серед яких визначено такі: 1) здобуття Україною незалежності і, як наслідок, прийняття базових нормативно-правових актів, що закріпили основи здійснення адвокатської діяльності (1990–1991 роки); 2) прийняття Закону України «Про адвокатуру», що визначив основоположні засади здійснення адвокатської діяльності (1992 рік); 3) прийняття Основного Закону України, який визначив адвокатуру як ключовий інститут, що забезпечує право особи на захист й правничу допомогу (1996 рік); 4) набрання чинності Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», який визначив нові правові засади функціонування адвокатури, замінивши попередній закон та низку інших нормативно-правових актів (2012 рік); 5) прийняття Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)», що доповнив Основний Закон України новою нормою – ст. 131-2, що присвячена питанням адвокатури та її діяльності (2016 рік); 6) затвердження Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 роки, яка визначила необхідність удосконалення інституту адвокатури, включаючи посилення гарантій, реформи дисциплінарного провадження, розширення доступу до

реєстрів і реформування кваліфікаційних вимог (2021 рік) (с. 44).

В дисертаційному дослідженні наголошено, що принципи адвокатської діяльності з огляду на їх чисельність і багатоманітність згруповані наступним чином: 1) загальноправові принципи: верховенства права, законність, рівність; 2) міжгалузеві принципи: презумпція невинуватості, конфіденційність, доступність, незалежність, уникнення конфлікту інтересів; 3) спеціальні принципи: дотримання адвокатської етики, пріоритет інтересів клієнта, компетентність і добросовісність (с. 55).

Обґрунтовано, що публічно-правовий статус суб'єктів адвокатської діяльності – це закріплений в приписах чинного національного законодавства комплекс професійних прав та обов'язків таких суб'єктів, а також гарантій їх належної реалізації, що забезпечується можливістю застосування заходів юридичної відповідальності. Публічно-правовий статус суб'єктів адвокатської діяльності розглянуто залежно від їх групової приналежності: 1) індивідуальні суб'єкти адвокатської діяльності; 2) колективні суб'єкти адвокатської діяльності; 3) органи адвокатського самоврядування як суб'єкти адвокатської діяльності (с. 73).

В дисертації ретельно проаналізовано та досліджено процедуру допуску до професії адвоката через діяльність її основного виконавця (тобто органів адвокатського самоврядування), функції із реалізації зазначеної процедури класифіковано за такими видами діяльності: 1) встановлення і перевірка певних фактів (освіта, стаж тощо); 2) проведення адміністративно-організаційних заходів спрямованих на забезпечення високого рівня фахової підготовки та суворого дотримання професійної етики майбутніми адвокатами (кваліфікаційний іспит, стажування, присяга); 3) забезпечення належного документування для оформлення правового статусу адвоката (видача свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю тощо) (с. 84).

На підставі проведеного аналізу об'єктивних та суб'єктивних ознак, визначено різновиди адміністративних процедур здійснення контролю за адвокатською діяльністю в Україні: 1) внутрішній недержавний контроль

(базується на незалежності адвокатури та використовується органами адвокатського самоврядування для внутрішнього управління адвокатурою, виступає як основний вид контролю); 2) зовнішній державний контроль (спирається на повноваження державних суб'єктів і застосовується до адвокатів й адвокатури в межах забезпечення механізму реалізації державної влади на загальних засадах, тобто не має на меті управління адвокатською діяльністю як такою, а застосовується у разі, коли статус адвоката тягне за собою й інші, додаткові або супутні взаємовідносини); 3) зовнішній наддержавний контроль (здійснюється на договірній основі з метою забезпечення належних стандартів побудови, існування та функціонування національних адвокатур) (с. 105).

В роботі здійснено аналіз самоврядного контролю адвокатури за всіма сферами її діяльності, виокремлено позитивні аспекти діяльності останнього, який полягає у високому рівні незалежності адвокатів у здійсненні їх професійної діяльності, багаторівневу та багатовекторну самоврядну систему, засновану на самоконтролі, оскільки до всіх органів та комісій входять самі ж адвокати. Доведено, що самоврядний контроль – це фундамент впорядкованості та стабільності функціонування всіх інституцій адвокатури, оскільки від його реалізації залежить якість охорони й захисту прав, свобод та інтересів особи шляхом надання відповідного різновиду правничої допомоги (с. 134).

В дисертації наголошено, що успіх у створенні людино-орієнтованої демократичної адвокатури реалізується в першу чергу шляхом вивчення та запозичення найкращих алгоритмів діяльності правників, що існують в демократичному світі, а також переформатування та впровадження даного досвіду в Україні, спираючись на її особливості. Об'єктом наукового адміністративно-правового аналізу стала адвокатська діяльність США, Великої Британії, Канади, а також таких європейських країн як: Німеччина, Франції, Польща, Фінляндія (с. 139).

Дисертантом зроблено висновок, що цифровізація та адвокатська етика є важливими аспектами діяльності правників. Впровадження цифрових технологій в судочинство сприяє зменшенню можливості для зловживань, пришвидшує

обробку інформації, зменшує навантаження на суддів та апарат суду, а розвиток адвокатської етики приведе до формування нової проєвропейської ментальності правників в Україні, що дозволить нашій країні зробити ще один вагомий крок в напрямку зближення з цивілізованим світом (с. 149).

Схвальної оцінки заслуговує висновок дисертанта, що сфера адміністративно-правового врегулювання адвокатської діяльності в Україні залишається динамічною. Напрямки її розвитку витікають з: 1) інтересів адвокатської спільноти й органів адвокатського самоврядування; 2) законодавчих новацій і державних нормотворчих ініціатив; 3) успішних закордонних практик, міжнародних стандартів та вимог. Окреслені особливості ведуть до поступового переосмислення ролі адвокатської діяльності в Україні та її диференціювання від інших правничих й наближених до них професій. В свою чергу, окреслені особливості обґрунтовують доцільність вироблення специфічних правових й фінансових інструментів підтримання належного рівня надійності та якості адвокатської діяльності. Одним із напрямів подібної розбудови, що вже активно застосовується в практиках інших держав, є страхування відповідальності адвоката (с. 172).

Вказані положення наукової новизни можуть бути використані для проведення наукових досліджень, удосконалення законодавства, що регламентує процедурну складову організації адвокатської діяльності в Україні

Повнота викладу основних результатів дисертації в наукових фахових виданнях. Основні теоретичні висновки та практичні рекомендації, що містяться у дисертації, викладені у шести наукових статтях, з яких п'ять опубліковано у наукових фахових виданнях України, одну – у іноземному науковому виданні, а також у тезах чотирьох доповідей на науково-практичних конференціях. Основні висновки і рекомендації, отримані в процесі здійснення дослідження, знайшли відображення у наукових публікаціях.

Дисертаційне дослідження виконане авторкою самостійно з використанням останніх досягнень теорії адміністративного права. Усі сформульовані в ньому положення, висновки та пропозиції обґрунтовані на основі особистих досліджень

авторки. Адамова І.Х. для аргументації власних положень і висновків використовувала напрацювання інших вчених, на які обов'язково робилися посилання.

Зміст автореферату ідентичний основним положенням дисертації.

Дисертацію та автореферат оформлено відповідно до вимог, встановлених МОН України. Встановлюючи значущість для науки і практики результатів дослідження, проведеного Адамовою І.Х., варто вказати, що воно вирішує наукову проблему, оскільки результати роботи поглиблюють існуючі уявлення про правову природу, сутність та особливості організації адвокатської діяльності в Україні й можуть бути основою для подальших наукових досліджень з відповідної проблематики, а також містить висновки та пропозиції, що можуть бути використані для вдосконалення чинного та перспективного адміністративного законодавства пов'язаних із удосконаленням організації адвокатської діяльності в Україні. Матеріали дисертаційного дослідження можуть використовуватись при викладанні дисциплін «Адміністративне право», «Сучасні проблеми адміністративного права», «Судові та правоохоронні органи» у закладах вищої освіти юридичного профілю.

Дискусійні положення дисертаційного дослідження. У цілому позитивно оцінюючи дисертацію Адамової Іммілейли Хаганіївни, необхідно висловити ряд зауважень, звернути увагу на твердження, що викликають сумніви та можуть слугувати підґрунтям для дискусії під час її захисту:

1. У підрозділі 1.2. «Становлення, завдання та принципи адвокатської діяльності в Україні» доцільно було б сформулювати класифікацію нормативно-правових актів, що регламентують питання організації адвокатської діяльності в Україні за юридичною силою, що було б додатковим аргументом віднесення відповідних публічних відносин до адміністративно-правових.

2. У підрозділі 1.3 дисертантом досліджується публічно-правовий статус суб'єктів адвокатської діяльності в Україні, серед яких виокремлено органи адвокатського самоврядування. На нашу думку, доцільним було більш детально проаналізувати та окреслити елементний склад кваліфікаційно-дисциплінарної

комісії адвокатури, що надало б змогу окреслити існуючі на сьогодні прогалини в правовому регулюванні діяльності останньої.

3. У підрозділі 2.2 «Адміністративні процедури здійснення контролю за адвокатською діяльністю в Україні з боку держави» дисертантом доводиться, що громадський контроль за адвокатською діяльністю може виражатися через персональну правозахисну ініціативу громадян, які використовують апеляційний механізм оскарження рішень органів адвокатського самоврядування для висловлення публічного сумніву щодо об'єктивності та доброчесності внутрішнього рішення органу адвокатського самоврядування. Враховуючи, що інститут адвокатури є одним із суб'єктів у державному механізмі захисту прав і свобод людини та громадянина, доцільно було б розглянути питання імплементації принципу доброчесності в адвокатській діяльності, зокрема в органах адвокатського самоврядування.

4. У підрозділі 3.1 досліджуючи зарубіжний досвід здійснення адвокатської діяльності та його адаптація до вітчизняної системи адвокатури дисертант робить висновки, що правнича допомога може надаватися адвокатами безоплатно в різних формах. Проте, як ми знаємо, в Україні вона обмежується законодавством лише державною системою безоплатної правничої допомоги. Водночас положення та здобутки даного підрозділу роботи були б набагато кориснішими з практичної точки зору, якби автор запропонував шляхи вирішення цього питання із врахуванням зарубіжного досвіду.

5. Цілком зрозуміло, що дисертаційна робота присвячена дослідженню організації адвокатської діяльності в Україні. Натомість, враховуючи навіть це, уявляється, що дисертація дещо перевантажена детальним розглядом суто теоретичних питань.

В цілому зазначені зауваження не впливають на позитивну оцінку виконаної роботи і характеризують її новаторський характер та складність предмету наукового аналізу, що викликає бажання дискутувати.

На підставі викладеного можна зробити наступний в и с н о в о к:

дисертація Адамової Іммілейли Хаганіївни «Організація адвокатської

діяльності в Україні: адміністративно-правові засади», є завершеною самостійною працею, в якій отримано ряд нових науково обґрунтованих теоретичних результатів, що в сукупності вирішують важливу наукову проблему формування теоретичної моделі організації адвокатської діяльності в Україні та має значення для розвитку науки адміністративного права. Дисертаційна робота відповідає вимогам п. п. 9, 11-13 постанови Кабінету Міністрів України «Про порядок присудження наукових ступенів» від 24 липня 2013 року № 567 щодо кандидатських дисертацій, а її авторка – Адамова Іммілейла Хаганіївна – заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право.

Офіційний опонент:

Головний учений секретар

Національної академії правових наук України,

член-кореспондент НАПрН України,

заслужений юрист України,

доктор юридичних наук, професор

Євген ГЕТЬМАН

Підпис Є. Гетьмана засвідчую:

прізвище

Начальник ВК

Дерев'яно